

**REMZİ, “BELGRAD’DA DAMAT ALİ PAŞA TÜRBEŞİ”, TARİH-İ
OSMÂNÎ ENCÜMENİ MECMUASI, C.VII, S.39, İSTANBUL, 1 AĞUSTOS
1332, s.189-192 (OSMANLICADAN ÇEVİRİ)**

MEHMET EMİN YILMAZ
Y. Mimar, Uzm.Restorastör
Asır Proje Mimarlık Restorasyon
mimaremin@gmail.com

Belgrad Kalesi’ne gelen ecnebilere her şeyden mukaddem “Kara Mustafa Paşa” türbesi ve “Romalılar Pınarı” diye bir türbe ile 214 basamak derin kargir çifte tertibatlı bir su kuyusu gösteriliyordu. Halbuki ne türbe merhum Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın türbesidir, ne de su kuyusu Romalılar’dan kalma 2000 senelik bir pınardır. Türbe zırde beyan edilecek ki Damat Ali Paşa Türbesi olup pınar ise Avusturyalılar tarafından kazılmış olduğu tarihân sabittir.

Belgrad’a geldiğim zaman bu iki şeyi bana da göstermiş idiler. Bittabi türbe kapısı üzerindeki tarih taşına baktım. Tarih iki satırdan ibaret. Birinci satırın sonunda yalnız: *El Hac Mustafa Paşa* ve ikinci satırının nihayetinde kezalik yalnız *Ali Paşa* kelimeleri kalmış, mütebakisi kazılmış idi. Düşündüm: Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’nın (hacı)lığını hiçbir tarih kitabında görmedim; saniyan merhum müşarünileyh gibi, velev bi gayr-ı hak olsun, kahr-ı padişahiye giriftar olup idam edilenlere türbe inşa edilmesi seyrek vuku bulur şeylerdendir.

Taş güneşe mağruz ve getirdiğim nerdiban küçük olduğundan iyice okuyamayub mahûd taşı yeniçeri dayıları tarafından takriben 1218’de katledilen Belgrad valisi vezir Hacı Mustafa Paşa’nın türbesi olduğuna ve sonradan Belgrad valiliğine gelen Maraşlı Ali Paşa tarafından tecdid edildiğine zehboldum. Bu mütalaamı o vakit Belgrad’da çıkan (Belgrad Seke Novine) nam gazetede beyân ve muğayyir-i hakikât olan madam-ı mezkuru tashîhe çalışmış idim.

Bu türbe o kadar fena bir halde idi ki penceresinden içeri bakılamaz idi. Eski püskü, abur cubur şeylerle kubbe ve duvarları haç ve Hristiyanların zaimince kanatlı melek tasviri ile menkûş bulunuyordu. Merhum Şehzade Yusuf İzzeddin Efendi’nin Belgrad’ı ziyareti münasebetiyle türbeyi tamir ettirmiş ise keza Balkan harbi zamanında Sırpîlilar yeniden sandukasını kaldırıp eski hale erca’ etmiş idiler.

Harb-i mezkuru müteakip, türbe daha bir defa tamir ve tedhir edilmiş ise de harb hazr münasebetiyle türbe-i mezkûrenin kubbesine mermi isabet edip kubbe ve kapısı rahnedâr olmuş ve duvarlarında her taraftan bereler açılmıştır. Avusturyalılar burayı zabt ettikleri anda ilk işleri asar-ı atıkayı toplamak ve muhafaza etmek oldu. Türbe tamirine mimar ihtiyat-ı mülazım (Karl Pani) Efendi memur olmuştur. Mevmi ile Budapeşte’de Sanayii Nefise Müzehanesi müdürü sânisî ve muhafızdır. Türbenin şekli aslîsini tamâmen muhafaza etmek için duvarlarının murabbâ taşlarının her birine numara vaz’ ederek bu suretle ve kemal-i itinâ ile tâmir ve tecdidine gayret ediyor.

Şimdi türbenin tarihi kitabesi yere düşmüş olduğundan yakından ve kazılan yerleri parmak teması ile bu kadarını istihraç edebildim:

*himmət el-hac Mustafa Paşa
tamir oldu türbe-i şehid Ali Paşa*

Bundan zâhir oluyor ki türbe-i mezkûre Merzifonlu Kara Mustafa Paşa türbesi olmayıp ancak meşhûr Mora Fâtihi Damat Ali Paşa'nındır.

Bu zât, Sultan Ahmed-i salise zamanında mesned sadarete geçen vüzerâdan olup Damat Ali Paşa namıyla meşhurdur. An-ı asl İzniklidir. 1127'de asâkir kafiye Mora'ya gidip iade-i ağdaya geçen pek çok kal'a ve mevki'i fetih ve 1128'de Macaristan'da Varadin seferine gidip orada muvaffak olmakta iken kurşun isâbetiyle şehîd olup Belgrad Kalesi dahilinde Sultan Süleyman Han Camii haziresinde defn olunmuştur [I]. Müslümanların her şeyine hatta asar-ı atıklarına bile nazar-ı nefret ve adavet ile bakmak Sırpıların terbiye-i kadime-i millîleri icabatından olduğu malumdur. Bu sebepten kitabe-i mezkûre dahi bu saika ile kazıldığına evvelce zahb olmuş idim.

Nitekim kale içinde daha bir çok kitabe ve tuğralar yerleri hala zahir iken, her biri ya çıkarılmış ya kırılmış veyahut kireçler altına alınmıştır.

Şimdi ise bu fikrimi bittabi tebdil ettim. Fikrimce: Sırpıların hem Merzifonlu Mustafa Paşa gibi hakikaten büyük bir adamın meşhur bir nadire-i zamanın merkadine, hem de Türkler'e müellim bir vakıayı andıran bir nişaneye malik olmak isteyerek bil-iltizam kitabe-i mezkurenin aksâm-ı mâlûmasını kazdırmışlardır. Tarihin ikinci satırındaki *Ali Paşa* kelimeleri üzerine pek ayan görülen taşçı kalemi izleri bu fikrimi bir kat daha teyid ediyor. Elde bulunmuş bir aletle değil, mahsusen taşçı götürülmüş ve yazılar taşçı kalemi ile kazdırılmıştır. Türbe içinde iki merkad bulunduğu için ikinci satırdaki *Ali Paşa* kelimeleri de bırakılmıştır.

Türbenin ikinci merkadi ise 1263 senesinde rütbe-i vezarat Belgrad muhafızlığı uhdesine tevci buyurulan Tepedelenli Selim Paşa'nındır.[II] Tarih-i Vakıa-ı Hayretüna Belgrad ve Sribistan'ın birinci bildinin 219. sahifesinde paşay-ı müşarün ileyh için: 41 gün kadar Belgrad'da berhayat olup hastalığı müşeddet ve nüzul isabetiyle vefat ederek kala-i bâlâda kain Fatih-i Mora Şehid Ali Paşa'nın türbesine defn edildiği musarrihtir.

Maksadım: Tarih-i millimizde, velev karınca kadarınca, hizmet etmektir. Çünkü zikr-i sebgât eden türbe hakkındaki yanlış telakki bazı Sırp âsârına dâhil olmuştur; herhalde Avrupa'ya da geçecek, kim bilir, bilsek mürur-u zaman ile âsârımıza dahi sirâyet eder ve bâzı yanlış mütalâatı mucib olur. Bu sebepten şu birkaç satırımı mecmuanızın bir köşesinde derci mütemenâdir.

Belgrad'da bu üç buçuk asırlık dâr'el cihâdımızda kesretli âsâr ve mebâmi'i İslâmiyyeden hemen hiçbir şey kalmamış denilse sezâdır. Kala-i Bâlâ'da bir saat kulesi ile türbe-i mezkûre, kale-i zîrde bir hamam ve bundan kırk dokuz sene evvel Belgrad'ın tahliyesi zamanında mevcut olan üç mâmûr cevâmi-i şerifeden bir Bayraklı Camii ve Kâdiri dergâhının boş yerinin bir köşesinde yalnız Şeyh Mustafa Türbesi vardır. Tarih taşı nasıl ise şimdye kadar salim kalmış olduğundan kaydını münasip buluyorum:

*kutb-u asr-ı gavs-ı vakît zübde-i ehli vefâ
cism-i pâkinden edince ruh-u kudsi azm-ı hakk
kaymakam ve defter-i Hüsni Efendi dahi edip
çıktı bir tarih cevher-i yahş hüsn-i tâm edip
sene 1198*

*mürşid-i pir-i târikât sadî-i Şeyh Mustafa
eyledi kâşâne saray-ı cenneti darüssefa
türbe inşasıyla oldu mazhâr-ı feyz-i Hüdâ
merkad-i gülizar kutbul asr Şeyh Mustafa*

Avusturya - Macaristan idare-i hazıra-ı askeriyesi, topraklarda duvarlar içinde ve nerede yazılı bir mezar taşı bir tarih kitabesi bulursa müzehâneye celb ve cem' ediyor. Bir gün oraya da gidip şâyân-ı kayd bir şey bulursam takdim edeceğim.

[I] Âli el-fevr serdar-ı şehid için derun-u kala-i Belgrad'da vaki Sultan Süleyman Camii şerifi haziresinde kabir-i hefrandan sonra ariyeden çıkarub selvet-i cenazesini eda ve libas-ı hun-ı alûde ile defn ve tekbir eylediler.) Raşid Tarihi, Cild 24 sahife 264.

[II] Selim Sırrı Paşa, Tepedelenli Ali Paşa zade Veli Paşa'nın oğludur.

Belgrad Kaleiçi'nde Damat Ali Paşa Türbesi 1938 ve 2001 yıllarında onarılmıştır. (M.E.Yılmaz)

1938 onarımında türbeye konulan Sırpça ve Türkçe kitâbe (M.E.Yılmaz)
1716 sene-i miladiyesinde Petrovaradin Muharebesi'nde şehiden vefat eden Mora Fatihi Damat Ali Paşa'nın ve türbesinde medfun Tepedelenli Selim ve Çesmeli Hasan Paşaların fuhlarına el-fatihâ - 1938

تاریخ عثمانی انجمنی

۱ آغستوس ۱۳۳۲

پنجی سنه
نومبر ۳۹

مجموعه سی

۱۸۹ بلغرادده داماد علی پاشا ترهسی

سكان سنه هجره سنه امويه دن عبدالملك زمانده ركز ايدلش بر نصب [۱]
(یعنی میل طاشی) اليوم موزة عايونده بولمقده در . بومیل طاشی حقنده مسترقیندن
بعض ذوات مهم تبلیغانده بولنه رق مقالات نافعه قلمه آلملردر .

اهمیر نومبر

[۱] النصب ضرب و زننده بوللرده نشان ایچون دیکیلان میله دینور ؛
علم منصوب معنا سنه و بونده فتحینله جائزدر . اوقیانوس ترجمه قاموس ، جلد
اول ، صحیفه ۲۷۰

بلغرادده داماد علی پاشا ترهسی

بلغرادقلعه سنه کلن اجنیلره ، هرشیدن مقدم ، « قره مصطفی پاشا » ترهسی
و « رومالیر پیکاری » دیه بر تره ایله ۲۱۴ باصاق درین کار کیر جفته
ترد بانلی بر صوقویوسی کوستریلیوردی . حالبوکه نه تره مرحوم مرزیفونلی
قره مصطفی پاشانک تره سیدر ، نه ده صوقویوسی وومالیردن قاله ۲۰۰۰ سنه لک
برپیکاردر . تره ، زبرده بیان ایدله چکی کبی ، داماد علی پاشا ترهسی اولوب
پیکاریه اوستریالیر طرفندن قازلش اولدینی تاریخاً ثابتدر .

بلغرادده کلدیکم زمان بواکی شیئی بکاده کوسترمش ایدیلر . بالطبع تره
قیوسی اوزرنده کی تاریخ طاشنه باقدم . تاریخ ایکی سطر دن عبارت . برنجی سطرینک
صوکنده یالکز : الحاج مصطفی پاشا وایکنجی سطرینک نهایتنده کذلک یالکز
علی پاشا کله لر ی قالمش ، متباقیسی قازلش ایدی . دوشوندم : مرزیفونلی قره مصطفی
پاشانک (حاجی) لکنی هیچ بر تاریخ کتابنده کورمدم ؛ ثانیاً مرحوم مشارالیه
کبی ، ولو بفرحق اولسون ، قهر پادشاهی به گرفتار اولوب اعدام ایدیلره تره
انشایدلی سیرک وقوع بولور شیلردندر .

طاش کونسه معروض وکتیر ندیکم تردبان کوچوک اولدیندن ایجه اوقویایوب
معهود غاصی یکچیری دایلیری طرفندن تقریباً ۱۲۱۸ ده قتل ایدیلن بلغراد
والیسی وزیر شتجی حاجی مصطفی پاشانک ترهسی اولدیننه و صوکرده دن بلغراد
والیلکنه کلن مرعشلی علی پاشا طرفندن تجدید ایدیلدیکنه ذاهب اولدم .
بومطالعه می اوقت بلغرادده چیقان (بلغراد سکه نوینه) نام غزته ده بیان
و مغایر حقیقت اولان مدعای مذکور ی تصحیحه چالمش ایدم .
بو تره اوقدر فنا بر حالده ایدی که پنجره سندن ایچری باقلماز ایدی . اسکی

پوسکی ، آبور جو پور شیلرہ دولو قبہ و دیوارلری خاج وخرستیانلرک زعمنجه قنادلی ملک تصاویری ایله منقوش بولونیوردی . مرحوم شهزاده یوسف عزالدین افندیکن بلغرادلی زیارتی مناسبتیلہ تربہ بی تصویر ایتمیش ایسه کده بالقان حربی زماننده صربلور یکیدن صندوقه سی قالدیروب اسکی حالہ ارجاع ایتمیش ایدیلم . حرب مذکورلی متعاقب ، تربہ دها بردنجه تعمیر و تظہیر ایتمیش ایسه ، حرب حاضر مناسبتیلہ تربہ مذکورہ نیک قبہ سنہ صربی اصابت ایلوب قبہ وقیوسی رخنہ دار اولمش و دیوارلرنده هر طرفدن برہ لر آچلمشدر . آوستریالیلر بورایلی ضبط ایتمک لری آندہ ایلمک ایشلری آثار عتیقہ بی طوبلامق و محافظہ ایتمک اولدی . تربہ تعمیرینہ معمار احتیاط ملازم (کارل چانی) افندی مأمور اولمشدر . موسی ایله بودا بشته ده صنایع نفیسه موزہ خانہ سی مدیر ثانیسی و محافظیدر . تربہ نیک شکل اصلینی تماماً محافظہ ایتمک ایچون دیوارلرینک صریح طاشلرینک هر برینہ نومرو وضع ایده رک بوسورتله و کمال اعتنا ایله تعمیر و تجدیدینہ غیرت ایدیلم . شمدی تربہ نیک تاریخ کتابہ سی برہ دوشمش اولدیغندن یاقینندن و قازیلان برلرہ بارمق تماشای ایله بوقدرینی استخراج ایده بیلم :

ہمت الحاج مصطنی پاشا
تصیر اولدی تربہ شہید علی پاشا

بوندن ظاہر اولوبورکہ تربہ مذکورہ مرزیفونلی قرہ مصطنی پاشانک تربہ سی اولایوب ، آنجق مشہور مورہ فانی داماد علی پاشانکدر .
بو ذات سلطان احمد ثالث زمانندہ منند صدارتہ کچن وزرادن اولوب داماد علی پاشا نامی ایله مشہوردر . عن اصل ازنیقلیدر . (۱۱۲۷) ده عاکر کافیہ ایله مورہ بہ کیدوب ایادی اعدایہ کچن پک جوق قلاع و موافقی فتح و (۱۱۲۸) ده مجارستانده وارادین سفرینہ کیدوب اورادہ موفق اولقده ایکن قورشون اصابتلہ شہید اولوب ، بلفراد قلعه سی داخلندہ سلطان سلیمان خان جامع خطیرہ سنندہ دفن اولمشدر [۱] . مسلمانلرک هر شیشہ ، حتی آثار عتیقہ لرینہ بیله نظر نفرت وعداوت ایله باقق صربلورک تربیہ قدیمہ ملیہ لری ایجاباتندن اولدینی معلومدر . بوسیدن کتابہ مذکورہ دخی بوسائتہ ایله تازلدینتہ اولجہ ذاہب اولمش ایدم .

[۱] (علی الفور سردار شہید ایچون درون قلعه بلغرادده واقع سلطان سلیمان جامع شریفی خطیرہ سنندہ قبر حفرندن سکرہ عربہ دن چیقاروب صلوة جنازہ سنی ادا و لباس خون آلودی ایله دفن و تقبر ایلدیلر .) راشد تاریخی جلد ، ۲۴ ، صفحہ ۲۶۴

نه کیم قلعه ایچنده دها برچوق کتابه و طفرالز برلری حالا ظاهر ایکن، هربری یا چیقارلمش یا قیرلمش و یا خود کرچلر آلتنه آلتشدر .

شده ایسه بو فکری می بالطبع تبدیل ایتدم . فکرجه : صربلور هم مرزیفونلی مصطنی پاشا کی حقیقه بوپوک برآدمک ، مشهور بر نادره زمانک مرقدینه ، همده ترکله مؤلم بروقه بی آندیران برنشانیه مالک اولق ایستیه رک بالالترام کتابة مذکورده نک اقسام معلومه سی فاذدیرمشدر . تاریخک ایکنجی سطرینده کی « علی پاشا » کله لری اوزرنده پک عیان کوریلن طاشجی قلمی اثرلری بو فکری می برقات دها تأیید ایدیور . الده بولنمش بر آلتله دکل ، مخصوصاً طاشجی کوتورلمش و بازیلر طاشجی قلمی ایله فاذدیرمشدر . تر به ایچنده ایکی مرقد بولوندیغندن ایکنجی سطرده کی (علی پاشا) کله لری ده بر اقلمشدر .

تر به نک ایکنجی مرقدی ایسه (۱۲۶۳) سه سنده بارتبه و زرات بلغراد محافظتلی عهده سنه توجیه بوپوریلان ، تبه دلنلی سلیم پاشانکدر [۱] . تاریخ وقعه حیرتغا بلغراد و صربستان) ک برنجی جلدینک (۲۱۹) تجی صحیفه سنده پاشای مشارالیه ایچون : قرق برکون قدر بلغرادده بر حیات اولوب خسته لنی مشد و نزول اصابتیه وفات ایدیه رک قلعه بالاده کائن فاع مورا شهید علی پاشانک تر به سنه دفن ایدلیدیکی مصرحدر .

مقصدم : تاریخ ملیزه ، ولو قرنجیه قدرنجیه ، خدمت ایتکدر . چونکه ذکر می سبقت ایدن تر به ختنده کی یا کلش تلقی بعض صرب آثارینه داخل اولمشدر ؛ هر حالده اوروپا بده کچه جک ، کیم بیلیر ، بلکه مرور زمان ایله آثاریمزه دخی سرایت ایدر و بعض یا کلش مطالعاتی موجب اولور . بوسیدن شو بر قاق سطر مک مجموعه کزک برکوشه سنده درجی متنادر .

* *

بلغرادده ، بو اوچ بحق عصرک دارالجهاد مزده کثرتلی آثار و مبانی اسلامی دن مان هیچ برشی قالمش دینله سزادر . قلعه بالاده بر ساعت قلعه سی ایله تر به مذکورده ، قلعه زبرده بر حمام و بوندن قرق طقوز سنه اول بلغرادک تخلیه سی زماننده موجود اولان اوچ معمور جوامع شریفه دن بر (با بر اقلی جامع) وقادری درکاهنک بوش یرینک برکوشه سنده بالکزشیخ مصطنی تربه سی واردور . تاریخ طاشی ناصل ایسه شده یه قدر سالم قلمش اولدیغندن قیدینی مناسب بولویورم :

[۱] سلیم سری پاشا ، تبه دلنلی علی پاشا زاده ولی پاشانک اوغلیدر .

تاریخ عثمانی انجمنی مجموعہ سی

۱۹۲

قطب عصر غوث وقت زبدۂ اہل وفا مرشد پیرطریقہ سعدی شیخ مصطفیٰ
 جسم پاکندن ابدنچہ روح قدسی عنرم حق ایلدی کلشنر ای جنتی دارالصفیٰ
 قائمقام ودفتری حنی افندی دخی ایدوب تریبہ انشاسیلہ اولدی مظهر فیض خدا
 چیقدی بر تاریخ جوہر بخش حنی نام ایدوب مرقد کلزار قطب العصر شیخ مصطفیٰ

سنہ ۱۱۹۸

آوسٹریا - مجارستان ادارۂ حاضرۂ عکریہ سی، طوپراقلردہ، دیوارلر ایچندہ
 وئردہ یازیلی بر مزار طاشی، بر تاریخ کتابہ سی بولورسہ موزہ خانہ یہ جلب
 وجمع ایدیور. بر کون اوراہدہ کیدوب شایان قید برشی بولورسہ م تقدیم
 ایدہ حکم .

رمزی

